

Să avem încredere în Limba Română, așa cum a avut ea încredere în noi, să fim cu ea așa cum a fost și ea cu noi din veacul veacurilor, îmbărbătându-ne și ajutându-ne să fim.

Nicolae Dabija

Nicoale DABIJA

(n. 15 iulie 1948, com. Bișcotari, azi Codreni, r-nul Cimișlia)

Poet, romancier, publicist, eseist, autor de manuale, traducător. Unul din liderii Mișcării de Eliberare Națională. Redactor-șef al săptămânalului „Literatura și Arta” (din 1986), publicație care a susținut tranșant revenirea limbii române la grafia latină și decretarea ei ca limbă oficială în RSSM.

Membru de onoare al Academiei Române (2003).

PARTEA NOASTRĂ DE VEȘNICIE – LIMBA ROMÂNĂ

Numind lucrurile – le stăpânim.

Gândindu-le – le putem lăsa moștenire.

Suntem, trăim, comunicăm – cu ajutorul, prin intermediul, în puterea cuvintelor.

Cu ajutorul lor am devenit stăpân pe ce am moștenit: lucruri și întâmplări pe care le cunosc și pe care încă nu mi le aduc aminte.

Cu ajutorul lor – spunem ne-spusul, încă-nezisul, ne-mai-rostitul. Iar lumea de idei devine palpabilă. Ca să poată fi lăsată moștenire.

Datorită lor – viața mea dintre cuvinte nu se va stinge odată cu mine.

Iată de ce cred în puterea cuvintelor.

Ele fac legătura dintre generațiile trecute și viitoare, dintre oameni și lucruri, dintre amintiri și vise.

Ca să fim, ca să comunicăm cu semenii, cu lumea, cu lucrurile fiecare dintre noi are nevoie de o limbă.

Pentru mine ea este limba nașterii mele.

Cu ea comunic cu cerul.

„Fiecare să-și spună rugăciunea în limba în care s-a născut,” ne îndeamnă Sfânta Scriptură. Astfel ni se sugerează că Cel de Sus te înțelege mai lesne comunicând cu ajutorul cuvintelor și tăcerilor materne. Ea e sacră, afirma Alexei Mateevici, poetul de la Căinari:

*„Limba noastră îi aleasă,
Să ridice slavă-n ceruri,
Să ne spună-n hram și-acasă
Veșnicele adevăruri.”*

II

Creatorul a făcut omul după chipul și asemănarea Sa și – dintr-o mare generozitate – i-a dăruit acestuia Cuvântul, cel care a fost începuturile a toate.

Dacă nu s-ar fi întâmplat acest lucru și Tatăl Ceresc ar fi păstrat Cuvântul doar pentru sine, cum oare s-ar fi înțeles oamenii, cum și-ar fi cunoscut gândurile sau și-ar fi transmis unul altuia dorurile, bucuriile, durerile?! Lipsit de Cuvânt, prin ce s-ar fi deosebit acesta de dobitoace, animale și păsări?! Cum și-ar fi scris cărțile, cum și-ar fi orânduit discursurile, cum și-ar fi perpetuat descoperirile?!

Ar fi emis și el aceleași sunete onomatopice, adresându-se unul altuia cu: cip-cirip!, pit-palac!, chiț-chiț!, oac-oac!, mââr-mâr!, ham-ham!, miau!, mu-uu!, be-he-he! Ș.a.m.d.

Omul ar fi zbierat, mugit, nechezat, mârâit, scheunat, urlat etc. la semenii săi ca să se facă înțeles.

Iată însă că pământeni au la îndemână această mare minune, rămășițe din Cuvintele Dintâi, care au făcut cerurile și pământul și tot ce le populează și le fac fără de seamăn în Univers.

Prin limbă Dumnezeu l-a făcut pe om un egal cu Sine.

III

Limba stă la fundamentul unei culturi, așa cum credința stă la fundamentul unui sanctuar.

Pe ea se clădesc valorile unui neam.

Limba este întâia caracteristică a unui popor.

Sufletul lui.

Limba este poporul.

Poporul este limba.

Limba e locul unde un vorbitor e toți vorbitorii. Totalitatea vorbitorilor trăiește, se regăsește, la rândul său, într-un singur vorbitor.

Nu există Patrie în afara limbii. Nici țară. Nici stat. Nici independență. Nici libertate. Nici popor.

Nu există cultură, civilizație, istorie, literatură, știință fără limbă.

Cuvintele unei limbi aruncă punți între oamenii care au fost și îi fac să comunice, să se înțeleagă, să conlucreze.

Lumea cuvintelor e una care trăiește cu noi.

Noi suntem rost-itorii ei, cu sentimentul că ea ne rost-ește, ne dă un **rost** pe acest pământ.

IV

Un grai se asemuiește cu oamenii care îl vorbesc.

Limba noastră seamănă cu păstorul care a îngânat „Miorița”, cu Eminescu și cu codrii lui bătuți de vânturi, cu țărani care-o plâng și care-o cântă, de milenii, la vatra lor, cu mama lui Vieru care merge călcând pe semințele ce zboară între ceruri și pământ, cu dorul și cu doinele noastre, cu horele și holdele, cu ogoarele și izvoarele...

Limba noastră seamănă cu părinții și strămoșii noștri, cu copiii și cu viitorul lor, care îi îngână de pe acum. Ea seamănă cu fiecare dintre noi.

Limba Noastră cea Română...

V

Sintagma **Limba Română** ar trebui să se scrie – cu recomandarea Academiei de Științe, acest deziderat incluzându-se și-n Dicționarele de Ortografie și Ortoepie – cu majuscule.

De asemenea, ar trebui să se recomande ca această sintagmă nu doar să se scrie, ci și să se rostească cu literă mare, așa cum se pronunță doar cu majusculă cuvinte ca: Dumnezeu, Patrie, Eminescu...

Astfel vom pune respectul pe care-l merită în noțiunea care ne înseamnă ca neam pe pământ.

VI

Limba e duminica noastră. Și rana noastră.

Din păcate, în acest colț de Europă scriitorii, lingviștii, savanții, intelectualii sunt puși în situația de a demonstra zilnic adevăruri evidente. Că $2 \times 2 = 4$, că albul nu e negru, că noi, chiar și în această perioadă a globalizării, mai avem nevoie de limbă, că alfabetul latin este cel mai potrivit pentru un popor de proveniență latină, că numele corect al limbii noastre este doar unul.

Dar la ora actuală limba vorbită de basarabeni are cele mai multe denumiri din lume. I se zice: limbă de stat, limbă oficială, limbă națională, limbă maternă, limbă moldavă, limbă strămoșească, limbă natală, limbă de instruire, limba noastră, limba lui Eminescu, limba lui Vieru, limba clasicilor, limba părinților, limba Moldovei...

Și asta – numai ca să nu i se spună pe nume.
Iar numele ei este unul: Limba Română.

VII

Unii necunoscători afirmă că Ștefan cel Mare ar fi vorbit „limba moldovenească”.

Nimic mai fals.

Documentele de la curtea lui sunt alcătuite în valahă (română). Vedeți în acest sens mesajul lui Ștefan cel Mare către dogii Venetiei din 8 mai 1478 (rostit în *limba valahă – ideomate valachio*) sau referințele la jurământul de la Colomea din 15 septembrie 1485 („*tradus în limba latină din cea valahă (română)*” – „*haec inscripcio ex valachio in latinum respo est*”).

Dar, cred, cea mai importantă mărturie din perioada domniei lui Ștefan cel Mare aparține umanistului italian Antonio Bonfini, care va spune la 1492: „*Sub valuri de barbari, valahii lui Ștefan își apără limba valahă (română) și, ca să nu o părăsească nicidecum, se împotrivesc cu atâta îndârjire, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea vieții lor, cât pentru limba lor valahă (română)*”.

Noțiunea de „limbă moldovenească”, ca un alt sinonim al limbii române vorbită în Moldova și nicidecum ca un antipod al ei, va apărea mai târziu, pe la 1600, pentru prima dată fiind atestată pe vremea domnitorilor Movilă și întrebuițată în Moldova în paralel cu celălalt termen folosit în Transilvania și Muntenia.

VIII

În „*Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*”, marele cărturar Dimitrie Cantemir constată: „*Limba nebiruit martor iaste.*”

În aceeași lucrare înaintașul clarifică lucrurile pentru toți vasilestati-i vremii sale și nu numai.

„*Noi, moldovenii, la fel ne spunem români, iar limbii noastre nu dăcică, nici moldovenească, ci românească, astfel că dacă vrem să-l întrebăm pe un străin de știe limba noastră nu-l întrebăm: „Știi moldovenește?” (în latină: „Scis moldavice?”), ci: „Știi românește?” , adică (în latinește – n.n.) „Scis Romanice?” Iar dacă aceste neamuri n-ar fi obârșia lor români,*

cum, mă rog, ar fi putut să-și ia, prin minciună, și numele, și limba românilor?..”

Zice Cantemir la 1717.

IX

Despre măreția și frumusețea valahei vorbite de moldoveni vor vorbi mulți dintre călătorii străini care vizitează țările române în Evul Mediu.

Unul dintre cei care au elogiat-o în versuri a fost neamțul Martin Opitz, care la 1624 va scrie o carte despre români, intitulată „*Zlatna sau despre liniștea sufletului*”, unde va spune:

*„Iar slavii vă-nconjoară
Ca marea într-un clește...
Și totuși limba voastră
Prin timp a străbătut;
E dulce cum e mierea
Și-mi place s-o ascult!
Cu nici o armă însă
Dușmanul n-o să poată
Să vă răpească limba,
Nădejdea voastră toată...”*

Pentru acest poem, împăratul Germaniei Ferdinand al II-lea îi va acorda lui Martin Opitz titlul de nobil, iar vienezii îi vor decerna cununa de lauri pentru poezie. Prin mesajul său în versuri Opitz ne transmite mărturie că și atunci, la 1624, limba noastră era dușmănită, interzisă, umilită pe propria moșie.

Dar limba și vorbitorii ei au fost mai rezistenți.

Ea a învins.

X

În această parte a lumii limba a avut cel mai mult de pățimit. Ea a fost, odată cu vorbitorii ei, trasă pe roată, a căzut rănită pe câmpurile de luptă, a fost prizonieră în temnițele de la Edicule și Lubianka, a fost deportată în Siberii și Kazahstanuri, a fost pusă la zid, a fost bătută în cuie pe răstignirile veacurilor...

Dar a înviat de fiecare dată ca Iisus.

Și nu ne-a părăsit.

Faptul că e cu noi, că ne aparține, e meritul ei și mai puțin al nostru.

XI

În acest spațiu dreptul de a ne vorbi limba a fost plătit de multe ori cu viața.

Peste 30 de lingviști și scriitori din RASS Moldovenească, între care Nichita Marcov, Leonid Madan, Nae Ploieșteanu, Alexandru Dâmbul, Dumitru Milev, Pavel Chioru, Tudor Malai, Mihail Andriescu, Samuil Lehtțir, Ion Corcinschi, Sofia Soloviov, Emilian Bagrov, Filimon Săteanu, Ecaterina Ralli-Arbore, au fost împușcați în 1938, pentru că „*au îngunoioșat limba moldovenească cu cuvinte românești*”, „*au introdus în limba moldovenească termeni și expresii românești*”.

Aceștia au fost aduși în fața plutoanelor de execuție, pentru că au folosit în articolele sau în discursurile lor cuvinte considerate „românești” în locul altor cuvinte „moldovenești”, de fapt un sinonim în locul altui sinonim:

„Oră” în loc de „ceas”

„Ziar” în loc de „gazetă”

„Succes” în loc de „ajuns”

„Caz” în loc de „întâmplare”

„Invers” în loc de „dimpotrivă”

„Stradă” în loc de „uliță”

„Salariu” în loc de „plată”

„Necesar” în loc de „trebuincios”

„Fericire” în loc de „noroc”

„Mediu” în loc de „mijlociu”

„Atenție” în loc de „băgare de seamă”

„Anunț” în loc de „înștiințare”

„Danemarca” în loc de „Dania”

„Popor” în loc de „norod”

„Elveția” în loc de „Șvețaria”

„Plantă” în loc de „crestătură”

„Elev” în loc de „școlar”
 „Timp” în loc de „vreme”
 „Uzină” în loc de „zavod”
 „Fluviu” în loc de „râu”
 „Chibrituri” în loc de „sârnișe”
 „Gară” în loc de „stanție”
 „Ocrotire” în loc de „apărare”
 „Analfabet” în loc de „necărturar”
 „Căsătorit” în loc de „însurat”
 „Regiment” în loc de „polc”
 „Revistă” în loc de „jurnal”
 „Mitrălieră” în loc de „pulemiot”
 „Drapel” în loc de „flag” ș.a.

(Lista cuvintelor considerate „fasciste”, „naționaliste”, „burgheze de salon”, ca și alte mărturii despre represiunile la care a fost supusă limba și purtătorii ei le puteți găsi în cartea istoricului Alexei Memei „*Teroarea comunistă în RASSM (1924-1940) și RSSM (1944-1947)*”, p. 432-433).

Majoritatea „specialiștilor”, care i-au învinuit pe scriitorii și lingviștii de la Tiraspol că „*au românizat limba moldovenească transformând-o într-o limbă neînțeleasă de popor*” (S. Țaranov, S. Zelenciuc, M. Corneev, T. Constantinov), la conferințele regionale de partid își începeau discursurile lor de obicei cu una și aceeași frază de serviciu:

„*Eu nu cunosc limba moldovenească, dar...*”

Și urmau învinuiri dintre cele mai grave: „*Spectacolele teatrale din cauza cuvintelor românești nu sunt înțelese de populație...*”, „*cărțile înguinoioșate cu cuvinte românești nu sunt citite de nimeni, pentru că moldovenii nu înțeleg limba română*” ș.a.m.d.

La 19 mai 1938 „*Comitetul Țentral a RASS Moldovenești treșe scri-su moldovenesc de la alfavitu latin la alfavitul rus*”, la „*șerințele truditorilor Moldovei*”. În recomandările făcute se menționează că, fără literele Ў, Ш, Ё, Ю, Ъ, Ъ, Я și altele care lipseau în alfabetul latin, limba și scrisul moldovenesc nu pot fi exprimate în toată plinătatea lor.

Toate cărțile editate cu grafie latină, din motiv că „*sunt împânzite de cuvinte românești*” au fost „*trecute la pierderi*”, adică arse.

Lingviștii din Transnistria, creatori ai unei „limbi moldovenești” distinctă de limba română (L. Madan, P. Chioru, A. Dâmbul ș.a.) au fost arestați și împușcați și ei, ca „naționaliști moldoveni” și „spioni ai limbii române”.

XII

Pentru mai multe generații de după 1940 neabandonarea limbii a fost o dovadă de curaj. Ca și faptul de a o fi vorbit și folosit adecvat în perioada când se încerca a fi impus dialectul transnistrean cu toate exagerările lui în școală, administrație, cultură.

Generații întregi au fost culpabilizate atunci pentru faptul că aveau studii românești și nu vorbeau „o corectă limbă moldovenească” – pe cea artificială, nefirească, creată în laboratoarele cominterniste.

Menționăm rolul deosebit întru menținerea limbii române în Basarabia a scriitorilor Andrei Lupan, Emilian Bucov, Bogdan Istru, George Meniuc, Liviu Deleanu...

Ei nu s-au lăsat înfrânți, iar odată cu ei nu s-a lăsat înfrântă nici limba moștenită.

Atunci Andrei Lupan a scris în „Mea culpa”:

*„Îs vinovat pentru tributul
Ce l-am plătit la nătărași
Cu-o stihuire mai limbută
Și c-un glosar ștampat de ei...
Când m-am luat fârtat de mână
Cu tactul strâmb al drâmbei lor;
Când am stâlcit literatura
Și l-am jignit pe cititor...”*

XIII

Orice poem despre limbă, chiar cu numele impropriu de „limbă moldovenească”, era nedorit, considerat naționalist, în contextul în care cele 200 de popoare ale ex-URSS în comunism urmau să vorbească cu toate o singură limbă.

Desigur că acea limbă nu era nicidecum limba română.

Cenzura scotea din cărțile de poezii pe cele dedicate strămoșilor, lui Ștefan cel Mare, lui Eminescu, dar mai ales – cele dedicate Limbii.

În 1988, când Grigore Vieru a publicat în *Literatura și Arta* poemul „*Limba noastră cea română*”, a fost imediat convocată plenara Comitetului Central al Partidului Comunist, care a luat în discuție această poezie. Simion Grosu, prim-secretar al CC al Partidului Comunist al Moldovei, a spus atunci: „*Prin această poezie Grigore Vieru își trădează mama care l-a născut.*”

Iar la o ședință a comisiei Interdepartamentale în problemele limbii, când mari lingviști din fosta URSS ca Piotrovski, Lebedev, Bronștein ș.a. au adus dovezi că limbile română și „moldovenească” sunt identice, speriat, conducătorul partidului moldav a rostit o frază ce a rămas pentru totdeauna în memoria celor care au auzit-o: „*Limbile română și moldovenească sunt identice, dar – felurite.*”

XIV

Mulți dintre tinerii de azi nu știu că până la 31 august 1989 în Constituția RSS Moldovenești era trecută drept limbă de stat rusa. Limba noastră se aflase până atunci în ilegalitate. A o vorbi dincolo de curtea sau de casa în care locuiai era considerată o încălcare a Constituției.

Că pentru simpla folosire a alfabetului latin mai mulți concetățeni de-ai noștri au făcut închisoare.

Savantul Aurel Marinciuc povestește de o cunoștință a Eufrosiniei Kersnovski, un bărbat cu vederi de stânga, care a fost auzit în timpul războiului într-o gară din Federația Rusă vorbind cu sora celebrei deținute a lagărelor sovietice românește. Acesta a fost scos imediat de niște militari afară din sala de așteptare și împușcat sub ochii prietenei lui, fiind bănuțit că ar fi „spion”.

Scriitorul Petre Ștefănuță a fost condamnat la moarte pentru că a încercat să afirme în 1940 că limba vorbită de moldoveni e română. Prozatorul Mihail Curicheru e pus la zid în închisoarea de la Taișet pentru „vina” de a-și fi apărat limba. Poetul Nicolae Costenco e deportat la Polul Nord, pentru că a susținut că scrisului nostru i-ar sta mai bine cu alfabet latin. Alexei Marinat, Nicolae Țurcanu, Boris Baidan, Sanda Lesnea, Constantin Bobeică, Leonid Grigoriu ș.a. sunt întemnițați în lagăre din Siberia și Kazahstanul de Nord, pentru că și-au apărat graiul.

XV

Un popor care se dezice de limba lui se condamnă de bună voie la dispariție.

Iată ce i-a făcut pe compatrioții noștri să-și riște propriile vieți, precum altădată plăieșii lui Ștefan cel Mare, când a fost vorba de Grai.

Timp de 200 de ani acesta s-a aflat într-un permanent pericol.

Încă în timpul Rusiei Țariste, genialul poet ucrainean Taras Șevcenko anunțase:

*„От молдованина до фина
Во всех языках все молчат.”*

*(„De la moldovean la finlandez –
În toate limbile – toți tac!”)*

La recensământul din 1989 în RSS Moldovenească fuseseră atestați 280 000 de moldoveni care nu mai cunoșteau limba părinților și care-și declaraseră drept limbă maternă a lor – limba rusă.

Poporul nostru era unul dintre cele mai rusificate în fosta URSS.

În 1989, când ieșisem în stradă cu sutele de mii ca să ne cerem dreptul la limbă și alfabet, când zilnic erau operate arestări ale celor mai activi participanți la mitingurile neautorizate, când eram amenințați că se va trece cu tancurile peste noi – o făcusem nu din curaj, cum se afirmă azi, ci din frică. Din frica de a dispărea de pe această palmă de pământ ca neam, ca etnie, ca popor.

Pentru că în cele două veacuri de străinie nu limba ne-a fost în pericol. Însăși existența ne-a fost amenințată.

La 31 august 1989, după lungi peregrinări și umilințe, limba română a revenit Acasă.

Dar am învins atunci, pentru că alături de noi, în bătălia (e firesc să folosim aici un termen militar) pentru limbă s-au aflat toți mării noștri voievozi și toți mării noștri cărturari: Bogdan, Ștefan cel Mare, Dosoftei, Varlaam, Eminescu, Alecsandri, Mateevici, Stere, strămoșii, dar și nepoții noștri de peste veacuri.

XVI

Problema limbii de stat în RSSM a fost pusă la microfoanele Congresului Deputaților din URSS după primele alegeri libere inițiate de

M. Gorbaciov, aceasta fiind una comună pentru toate naționalitățile care conviețuiau în fostul imperiu.

Oficializarea limbii române în Basarabia a însemnat, de facto, primul pas către independența statală.

Aș îndrăzni să cred că prăbușirea Imperiului de la răsărit vine de la suprimarea limbilor celor aproape 200 de popoare câte fuseseră atestate în 1920, limbi din care, în 1989, mai rămăseseră doar 86.

Una dintre ele era și limba vorbită de basarabeni.

Ea se salvase, salvându-ne.

Iar o vorbă veche zice: fă-ți cruce cu limba în gură și diavolul va dispărea. Noi ne-am făcut cruce cu Limba Română și diavolul care a avut aici mai multe nume – „URSS”, „PCUS”, „colhozurile” ș.a. – a dat înapoi.

Dacă vom uita de ea, de limba noastră, e posibil să se arate iar cel-cu-cornițe, care a ajuns să-și facă de cap până și-n sfintele biserici și care a și pus mâna pe unele partide revanșarde, antinaționale.

XVII

Din păcate, am strigat „Limbă! Alfabet!” și, după ce parcă le-am obținut, ne-am împrăștiat fiecare pe la casele cui ne are.

N-a fost prezent un entuziasm de lungă durată.

Faust, eroul lui Goethe, afirmase: „Pentru libertate trebuie să lupti în fiecare zi.”

Parafrazându-l, am putea susține și noi: Pentru limbă, dacă dorești să o ai, trebuie să lupti în fiecare zi.

XVIII

Într-o localitate găgăuzească de la sudul republicii, am oprit mașina în dreptul unor copii și i-am întregbat unde se află primăria.

După ce aceștia mi-au explicat într-o bună limbă românească, i-am întregbat:

– Dar voi de ce naționalitate sunteți?

Și unul dintre ei mi-a răspuns:

– Noi suntem de naționalitate copii.

Iată, mi-am zis, într-o republică atât de împărțită în diferite interese, partide, autonomii, numai copiii nu fac „politică”.

Tot atunci mi-am spus: bașcanul Furmuzal, care nu știe nici românește, nici găgăuzește, ar trebui să-i aibă drept pedagogi pe acești copii, care să-l învețe și limba de stat, și limba maternă.

Acum câteva săptămâni președintele republicii domnul Nicolae Timofiti i-a exprimat lui Grigori Karasin, ministru-adjunct al externelor Federației Ruse, o doleanță: „*Etnicii ruși să manifeste mai mult interes pentru învăța limba oficială a statului, în semn de loialitate și respect față de țara în care trăiesc.*”

Pentru această observație deputatul comunist Grigore Petrenco l-a numit imediat pe președintele statului „fascist” și „neofascist”.

La noi, din păcate, dacă încerci să-i vorbești unui Petrenco în limba țării sau să-i spui că limba e română, te face imediat „naționalist”, „fascist”, „neofascist”.

Această deformare a unei realități lingvistice vine din perioada fostei URSS, unde se concluziona că dacă cunoști trei limbi – ești sionist, dacă cunoști două limbi – ești naționalist, iar dacă știi doar una – ești internaționalist.

Minoritarii ruși reproșează că pentru a vorbi limba țării în care trăiesc nu le-au fost create condiții, fără să specifice care anume.

În 1812, ca și în 1940, strămoșilor, bunicilor și străbunicilor noștri, care nu cunoșteau niciun cuvânt rusesc, atunci când au intrat armatele țariste, apoi cele sovietice în Basarabia, nu li s-au creat condiții speciale (nu cred că Gulagurile au însemnat o astfel de condiție), și, cu toate acestea, ei au însușit limba noilor stăpânitori într-o noapte.

De ce în Federația Rusă, spre exemplu, limba rusă e obligatorie pentru toți, inclusiv pentru moldoveni, iar în Republica Moldova limba de stat nu mai e obligatorie pentru toți?!

V-ați imagina în Duma de Stat a Federației Ruse deputați care n-ar cunoaște limba rusă și un sfert dintre ei ar cere să li se ofere traducere în limba minorității lor?!

Acum câțiva ani am citit în ziarul *Obșcina*, organ al comunităților rușești, următorul îndemn cules cu litere mari: „*Nu vorbiți limba lor, chiar dacă o cunoașteți. Numai așa ne vom obține drepturile.*”

Astfel, cele 4,8 la sută de etnici ruși cred că vor obține ca rusa să devină a doua limbă de stat în Republica Moldova.

Acest lucru, pe care îl doresc și unii politicieni moldoveni, va însemna, de facto, moartea lentă a limbii noastre. Pentru că dacă, pe lângă limba română, va fi decretată și limba rusă de stat – doar limba rusă va fi de stat.

Din simplul motiv că toți românii basarabeni cunosc rusa, iar rușii, în marea lor majoritate, nu cunosc româna, iar atunci cu atât mai mult nu vor mai dori s-o cunoască.

În acest sens mi se pare semnificativ un caz prin absurdul lui care mi s-a întâmplat în avionul Roma-Chișinău. Acesta era plin cu moldoveni care se întorceau de la munci. Cu toate acestea, stewardesele comunicau cu ei și făceau toate anunțurile doar în rusește. La reproșul meu: „Fetelor, de ce vorbiți cu pasagerii în limba rusă? Doar toți sunt moldoveni?..”, una dintre ele mi-a răspuns senin: „Pentru că toți moldovenii știu rusește.”

XIX

Suntem responsabili și de destinul cultural al conaționalilor noștri care locuiesc în alte republici foste sovietice. Suntem datori să-i ajutăm și să-i apărăm, inclusiv de minciună.

Recent, Rada Supremă a Ucrainei a aprobat un proiect de lege ce prevede funcționarea, în paralel cu limba ucraineană, a unor limbi regionale. Între acestea au apărut ca limbi separate: româna și „moldoveneasca”. Astfel, în aceeași localitate, Noua Suliță, regiunea Cernăuți, spre exemplu, există toate șansele ca în aceeași școală, unde studiază și români, și moldoveni, să se predea și limba română, și „limba moldovenească”.

Un alt caz plin de haz trist a avut loc la CEDO, unde Pavel Lebedev, reprezentantul Federației Ruse în acest for european, s-a arătat revoltat de faptul că CEDO folosește termenul de „limbă română” în loc de „limbă moldovenească”, calificând acest lucru drept „discriminare” și cerând ca documentele CEDO să fie traduse din limba română în „limba moldovenească”.

Cred că aici își are de spus cuvântul Academia de Științe, prin difuzarea unor mesaje explicative, pentru ca să se evite pe viitor enormități precum cele atestate mai sus.

În cadrul Universității din Leipzig (Germania) profesorul Klaus Bochmann a inițiat (în 1996) proiectul internațional de cercetare „Limba

română vorbită în Moldova istorică”, la care participase și regretatul Silviu Berejan.

Savantul explica marele său interes pentru Republica Moldova prin faptul că atât poporul german, cât și al nostru, a avut soarta aceleiași izolări intelectuale după anul 1944.

XX

De multe ori în fosta URSS eram întrebat dacă există deosebiri între limba română și „limba moldovenească”.

Marele nostru savant, cel mai mare lingvist în viață, membrul corespondent Anatol Ciobanu, îmi povestea că prin anii ’60 o celebritate a lingvisticii ruse sosită la Chișinău formulase în felul următor deosebirea dintre cele două denumiri ale uneia și aceleiași limbi: «*Молдавский и румынский – это одно вино в двух бутылках с разными этикетками*» („*Moldoveneasca și româna sunt unul și același vin turnat în două sticle cu etichete diferite*”).

E timpul ca speculanții politici care au procedat ca falsificatorii de vinuri pentru a nu plăti accize, să-și dezlipească etichetele contrafăcute și să se dezică a se lăuda că au descoperit un alt „Negru de Purcari”. Când se știe că „Negru de Purcari” este doar unul: și cel pe care-l bea regina Angliei, și cel pe care-l bea scandalagiul Stati.

Scriitorul Pavel Boțu, în anii ’70, atunci când un poet rus l-a întrebat dacă există diferențe între limba română și „limba moldovenească”, a răspuns: „Moldovenii care vorbesc corect – vorbesc limba română, moldovenii care vorbesc stâlcit – vorbesc limba moldovenească.”

În concluzie am putea afirma: noțiunea de „limbă moldovenească” o apără mai ales cei care o cunosc cu aproximație sau cei care n-o cunosc deloc.

Faptul că „regele este gol” îl află nu doar copiii, ci și unii maturi.

Un transnistrean, ajuns la începutul anilor ’90 în capitala României, nu înceta să se mire:

– D’ apoi, că tot Bucureștiul vorbește moldovenește.

El descoperise un lucru: că limba noastră, oricum i-ai spune, e aceeași pentru toți urmașii lui Decebal și Traian.

Există totuși o deosebire de ordin psihologic între cele două denumiri ale uneia și aceleiași limbi: a vorbi „limba moldovenească” înseamnă a fi purtătorul unei limbi primitive, neevolate, impuse de conjuncturi politice, pe când a vorbi „limba română” înseamnă a vorbi o limbă a Uniunii Europene, o limbă de cultură la a cărei dezvoltare au contribuit genii ale literaturii și civilizației, o limbă comună pentru românii din România, Republica Moldova, Nordul Bucovinei, Transcarpatia, Timocul din Serbia și Timocul din Bulgaria, Voievodina, Estul Ungariei, Transnistria, Sudul Basarabiei ș.a.

Stimularea diferențelor de către guvernele țărilor vecine din intenția, de multe ori declarată, „de a încuraja separatisme” față de Limba Română, nu va duce la apariția altor limbi romanice în țările nominalizate, cum s-ar crede (Igor Smirnov vorbise în acest sens de nașterea unei limbi noi dincolo de Nistru: „limba nistreană”), ci doar la umilirea, sărăcirea și deteriorarea unui și aceluiași grai vorbit de către purtătorii acestuia din toată lumea.

XXI

Din păcate, în Republica Moldova noțiunea de limbă e politizată.

La noi, dacă afirmi că limba este **română**, faci un fel de politică, iar dacă afirmi că e **moldovenească** – un alt fel de politică.

Limba a devenit o anexă a politicii.

Denumirea, alfabetul, corectitudinea rostirii nu mai depind de Adevărul Științific, ci de partidul sau partidele care se află la putere.

S-a ajuns la enormități de genul: „*Limba e română din punct de vedere științific și „moldovenească” – din punct de vedere politic.*” Pe când logic e, credem noi, ca 2x2 să fie egal cu 4 atât din punct de vedere științific, cât și din punct de vedere politic.

Politicienii noștri de după 1990 se declară toți ca unul mai cunoscători în materie de limbă, de istorie, de etnografie. Când li se spune că între Prut și până dincolo de Nistru se vorbește limba română, ei dau a lehamite din mână, adică: „Las’ că știm noi mai bine ce limbă vorbim!”

Academia de Științe, savanții, scriitorii, intelectualii, clasicii noștri, cărora sus-numiții au o plăcere deosebită să le acorde lecții de limbă, de istorie, de patriotism, sunt suspectați că n-ar ține suficient la patria lor, din

motiv că, afirmă ei, ar pleda pentru limba „altui stat”. Sub pretenția nobilă că apără statul, toți ei apără minciuna.

Se știe că o mulțime de state vorbesc limba arabă, mai multe țări vorbesc spaniola, portugheza, germana, engleza (Oscar Wilde afirmase că „Anglia și SUA sunt două state despărțite de o limbă comună”), dar n-am auzit nicăieri să se spună că limba spaniolă ar submina independența Cubei, germana – pe cea a Austriei sau portugheza – pe cea a Braziliei. De ce atunci la noi speculanții politici cred că limba română ar atenta „la suveranitatea tânărului nostru stat”?!

E o aberație la care trebuie să se renunțe, și cât mai curând.

Dacă admitem că un stat nu poate fi clădit pe minciună, atunci sensurile care se pun în sintagma „limba moldovenească” – o limbă separată, săracă în noțiuni, opusă limbii române – sunt antistatale.

XXII

Unii demagogi, ca să demonstreze existența unei limbi „moldovenești”, fac trimitere la o ediție a *Atlasului Lingvistic European* de la sfârșitul anilor '40, când, la insistența lui I. Stalin și a lingviștilor săi, a fost atestată apariția unei noi limbi romanice – „limba moldovenească”.

Din păcate, acest lucru s-a făcut și cu asentimentul a doi mari lingviști români, Alexandru Graur și Iorgu Iordan, ultimul numind „limba moldovenească” „mama limbii române”.

Dar – la începutul anilor '90 – la insistența lingviștilor ruși, și ca o scuză pentru faptul că tot dâșii politizaseră atlasul respectiv, în *Atlasul Lingvistic European*, în dreptul țării „Republica Moldova” se precizează limba vorbită de locuitorii acestui stat – „româna”.

Astfel, la recomandarea Comitetului Internațional Permanent al Limbilor, la ora actuală, în *Atlasul Limbilor Europei (Atlas Linguarum Europae)*, vol. I, fascicula VI, editat de UNESCO în anul 2002, la pagina LX e menționată țara noastră – „Moldova” și limba vorbită de cetățenii ei: „roumain (R)” – „româna”.

Deci, din punct de vedere al științei universale, „limba moldovenească” nu există.

Menționăm că atlasul respectiv e considerat a fi de cea mai mare autoritate științifică în materie de lingvistică din Europa.

XXIII

Fosta ambasadoare a SUA în Republica Moldova, Pamela Hyde Smith, înainte de a-și lua rămas bun de la autoritățile chișinăuiene, le-a reproșat, nedumerită: „... nu înțeleg de ce unii numesc limba vorbită de majoritate „limba moldovenească”, în timp ce toată lumea știe că ea este „limba română”. Există, desigur, unele diferențe de stil dintre București și Chișinău, dar ele există și între Londra, New York și Sidney, și totuși noi toți vorbim engleza.”

Ea, care studiasse româna încă din SUA, mai înainte de a ajunge la Chișinău, s-a arătat surprinsă să priceapă „de minune și limba moldovenească”.

Ambasadorul SUA în România, Michael Guest, un alt cunosător involuntar de „limba moldovenească”, declarase și el: „*E regretabil faptul că se încearcă și astăzi să se inventeze o „limba moldovenească”, atunci când se cunoaște că limba care se vorbește în Republica Moldova e româna.*”

Un alt ex-ambasador, de astă dată al Chinei în Republica Moldova, Excelența Sa Xu Zhonykai, fiind întrebat în 2003 unde a însușit atât de bine limba de stat a Republicii Moldova, a răspuns:

– La București.

Reiese oare de aici că în instituțiile de învățământ din România se predă la un înalt nivel profesional „limba moldovenească”?!

XXIV

Parlamentul Republicii Moldova are o datorie: să elaboreze o nouă Legislație Lingvistică, ce ar ține cont de noile realități.

E necesară nu reactualizarea Legii despre Funcționarea Limbilor, apărută în contextul URSS, ci rescrierea acesteia.

În momentul adoptării ei, românii basarabeni constituiau o minoritate națională în URSS și Legea e scrisă, de fapt, pentru o minoritate națională, cu o limbă de stat și o alta – de comunicare.

Azi Republica Moldova este stat suveran, băștinașii constituie (fără Transnistria) 82 la sută din totalul populației, și nu ca-n 1989 când a fost elaborată, când moldovenii constituiau 0,5 la sută din totalul populației statului din care făceau parte.

Legea votată atunci e o lege a concesiilor, discriminatorie pentru populația băștinașă, lege dictată și acceptată în zorii luptei de Eliberare Națională de către Moscova.

Și atunci de ce ne-am mira că în Republica Moldova limba altui stat este limba de comunicare, că 40 la sută din învățământul superior se desfășoară în limba rusă?!

De ce ne-ar nedumeri faptul că atunci când președintele Chinei Jiang Zemin, absolvent al unei instituții de învățământ superior din România, la înmânarea scrisorilor de acreditare, i-a vorbit în română ambasadorului Republicii Moldova la Pekin, domnului Șova, acesta i-a răspuns:

– Вы извините, но я китайский язык не понимаю! („Mă scuzați, dar eu nu cunosc limba chineză!”)

Pentru mulți dintre demnitarii noștri limba vorbită de populația pe care au condus-o a fost și mai rămâne un fel de „chineză”.

XXV

Am participat acum câțiva ani la o conferință din cadrul Academiei Române dedicată științei și religiei, la care erau reprezentate bisericile ortodoxe din Europa.

S-a vorbit despre necesitatea apropierii bisericilor ortodoxe.

Am susținut că un prim pas în acest sens ar trebui să fie unificarea calendarelor. Și am pus câteva întrebări retorice:

– Mersul stelelor este făcut de către oameni sau de către Dumnezeu?

– De către Dumnezeu.

– Calendarul este făcut de către oameni sau de către Dumnezeu?

– De către oameni...

– Și atunci, ce schimbăm: mersul stelelor sau calendarul?

Același lucru se întâmplă și cu articolul 13 din Constituție.

– Ce e mai ușor să schimbăm: articolul 13 din Constituție sau toată istoria noastră, Adevărul Științific, afirmațiile clasicilor, concluziile celor mai mari lingviști din lume?

Nu ne putem dezice de un adevăr de dragul unui articol promovat de niște persoane care sunt, poate, buni specialiști în agricultură, în zootehnie, în creșterea curcilor, dar – ignoranți în probleme de limbă și care au dorit să impună o „păreră” a lor unei republici, unei culturi, unei istorii.

Academia de Științe a Moldovei de după independență n-a recunoscut niciodată existența așa-zisei „limbi moldovenești”.

Este un caz unic în lume când în Constituția unei țări este fixată o limbă nerecunoscută în școli, universități, Academie: în Constituție e indicată drept limbă oficială „moldovenească”, iar în școli se studiază româna.

Articolul 13 din Constituție trebuie rectificat și revotat în Parlament, ținându-se cont de temeiurile științifice și nu de necesitățile politice.

Acest articol conține un neadevăr.

Atunci când sunt investiți, aleșii poporului, miniștrii guvernului, președintele statului jură așezând mâna, ca pe Biblie, pe acest neadevăr.

Dar cum să respecti minciuna?

Cum să avem guverne eficiente, dacă membrii lui jură mincinos?

Este stringent necesară readucerea Legii Supreme în context cu Declarația de Independență. Or, acum aceste documente, cele mai importante ale statului, se bat cap în cap.

Cărui document să-i dăm prioritate? Declarației de Independență sau Constituției?

Dar se știe: întâiul document al constituirii unui stat este Declarația de Independență. El este unicul act oficial care nu poate fi schimbat sau redactat. Pe când Constituția poate fi oricând, cu un anume număr de voturi, revăzută, adaptată, rectificată.

De aceea, în nicio țară din lume cea care este ajustată nu e Declarația de Independență, ci toate celelalte acte legislative, inclusiv Constituția, sunt aduse în concordanță cu Declarația de Independență a statului.

XXVI

Ca să depolitizăm acest domeniu sensibil, există o singură soluție: să procedăm cum se procedează în majoritatea statelor care se respectă. Toate problemele lingvistice să fie declarate a ține de competența forurilor științifice, a Academiei de Științe, în primul rând, care, așa cum propune dl Vasile Bahnaru, directorul Institutului de Filologie al Academiei, anume ea să fie odată și pentru totdeauna competența supremă, unicul legislator în acest domeniu, iar deciziile ei să devină decizii de Guvern, când e vorba de limbă. În acest fel Academia de Științe i-ar feri de declarații hazardate

pe oamenii politici, ajutându-i să nu mai fie învinuiți de incompetență și de speculații în teme pe care nu le cunosc.

XXVII

Limba română este una dintre limbile cele mai bogate din lume: fondul activ de cuvinte, sinonimele, nuanțele de sens pe care le acordă cuvintelor o așază între limbile cele mai evolute.

A te dezice voit de bogățiile ei înseamnă a o sărăci de averile pe care le-au adunat, ca într-o hazna, de-a lungul câtorva milenii, zeci de generații de vorbitori.

Mihai Eminescu o aprecia în felul următor: *„Limba română la sine acasă e o împărăteasă bogată cărei multe popoare i-au plătit bani în metal de aur; pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimic. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat, în mai bine de o mie de ani, înseamnă a face din împărăteasă cerșetoare...”*

Cea mai săracă limbă de pe glob e a tribului taki din zona Guineei franceze, care e alcătuită doar din 340 de cuvinte. Membrii tribului mărturisesc că ei se înțeleg de minune și cu 340 de cuvinte. Câteodată am impresia că și unii basarabeni, mai ales din domeniul politicului, vorbesc o „limbă taki”, când nu le ajung cuvinte, dar nici nu depun eforturi să le caute, să le găsească și să le folosească.

XXVIII

Limba unui stat trebuie cunoscută nu numai de către filologi, scriitori, savanți, intelectuali, ci și de către oamenii politici. De ce necunoașterea nuanțelor limbii, a gramaticii, lipsa unui vocabular este periculoasă pentru cei care fac politică?

E celebru cazul cu Ecaterina a II-a: când un condamnat la moarte i-a adresat o cerere de grațiere și țarina a scris în rezoluție „Kazniti nelzea pomilovati!” („A-l executa e interzis a-l grația”), lipsa virgulei a provocat interpretări contradictorii. Ea a decis soarta unui condamnat.

Un scriitor australian, aflat pe patul de moarte, când a fost anunțat că japonezii au ocupat Manciuria, a afirmat: „Nimic din toate acestea nu s-ar fi întâmplat, dacă oamenii ar fi fost mai atenți la modul cum folosesc virgula.”

Pentru scriitorul american Saul Bellow, laureat al Premiului Nobel, toate relele lumii vin din coruperea limbii, din folosirea incorectă a semnelor de punctuație.

Iată de ce cred că cei care nu cunosc gramatica n-au ce căuta în politică.

Aș mai îndrăzni să afirm: suntem țara cea mai săracă din Europa, pentru că nu ne cunoaștem limba, istoria, geografia.

Mai cred: vom ieși din criza economică atunci când îi vom învăța pe oamenii noștri politici unde se pune virgula.

XXIX

O constatare: *marginea*, acolo unde limba e cea mai amenințată, a dat limbii române pe cei mai mari lingviști români: pe Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alecu Russo, Eugen Coșeriu, Valeriu Rusu, Boris Cazacu, Grigore Nandriș, Nicolae Corlăteanu, Silviu Berejan, Anatol Ciobanu...

Lor le datorăm armonizarea vocabularului cu cel al românilor de pretutindeni, conservarea limbii române în această parte de lume, păstrarea unității ei pe ambele maluri ale Prutului.

XXX

Întâiul cuvânt rostit de un prunc, cu rarele excepții desigur, e cuvântul MAMA.

O limbă este însușită odată cu laptele supt de la mama, întâiul învățător al fiecăruia dintre noi.

De aceea și spunem limbă maternă.

Limba noastră ne-a fost lăsată drept moștenire de către strămoșii noștri romani.

De aceea îi spunem Limba Română.

Limba este un atribut al stătalității. Ca și imnul. Ca și drapelul. Ca și stema.

Ea trebuie cinstită de cei pe care i-a ales pentru a-i însemna cu mirul ei pe acest pământ.

Ea ne aparține, cu sentimentul că și noi îi aparținem.

Noi o vorbim cu impresia că și ea ne vorbește.

O limbă va renaște mereu prin vorbitorii ei.

Să avem încredere în Limba Română, așa cum a avut ea încredere în noi, să fim cu ea așa cum a fost și ea cu noi din veacul veacurilor, îmbărbătându-ne și ajutându-ne să fim.

Cel mai mare elogiu, un elogiu zilnic, pe care-l putem aduce limbii noastre este să o vorbim corect și să-i cucerim bogățiile.

A iubi țara înseamnă a iubi limba ei.

A vorbi pocit limba țării înseamnă a-și iubi pocit țara.

Să ne facem datoria de fii ai Limbii Române și să împlinim testamentul boierului poet Ienăchiță Văcărescu, cel care acum mai bine de două sute de ani ni s-a adresat cu multă încredere fiecăruia dintre noi:

*„Urmașilor mei Văcărești
Las vouă moștenire
Creșterea limbii românești
Și a patriei cinstire.”*

31 august 2012, Chișinău, AȘM